

Docenten over de *legitimering* van het bewegingsonderwijs

Het bewegingsonderwijs wordt de laatste jaren steeds nadrukkelijker genoemd als belangrijke praktijk voor het oplossen van problemen en het bevorderen van de gezondheid van kinderen. Maar hoe kijken professionals in het bewegingsonderwijs daar eigenlijk zelf tegenaan? In dit artikel wordt een onderzoek beschreven dat inzicht geeft in de vraag hoe docenten denken over de legitimering, de doelen, de vereiste vaardigheden en de rol die wetenschap kan spelen in het bewegingsonderwijs.

Door: Niek Pot, Marc Gosselink, Meyke Vergouwen & Ivo van Hilvoorde

B Bestaansrecht van het bewegingsonderwijs

Het bewegingsonderwijs is een vakgebied dat zich kenmerkt door een nagenoeg voortdurende roep om legitimering.

Waarom moet dit vak bestaan? Is het even belangrijk als de 'cognitieve' vakken? Steeds vaker wordt de rol die het bewegingsonderwijs kan spelen bij onder andere een gezonde opvoeding ingezet als argument voor meer lessen bewegingsonderwijs (zie bv. *3+2 een fit idee*). Niet zelden gaat het hierbij over een 'dosis' bewegen, waarbij 'meer is beter' de norm is. Het is echter de vraag of deze instrumentele argumenten ook een rol van betekenis spelen in de belevingswereld van de professionals zelf. Wat zien zij als de primaire doelstellingen en hoe komen die al dan niet overeen met verwachtingen van 'buitenaf'?

Hoewel er wel kennis is over de verwachtingen van de samenleving op het gebied van sport en bewegen op school, is er nagenoeg geen gedetailleerde kennis over de vraag hoe docenten (opleiders) over deze rol van hun vak denken. Toch is juist deze kennis van belang omdat deze professionals een belangrijke rol spelen bij het wel of niet waarmaken van bestaande verwachtingen.

Het onderzoek

Door middel van uitgebreide interviews met elf docenten van de *School of Human Movement and Sports* (Windesheim) werd getracht een beeld te vormen van de ideeën en gedachten die docenten (opleiders) hebben over de doelen, legitimering, competenties en de rol die wetenschap zou kunnen spelen in het bewegingsonderwijs. Er is voor de kwalitatieve onderzoeksmethode van interviews gekozen om een diepgravend en uitgebreid beeld te krijgen, dat met een vragenlijstenonderzoek niet mogelijk zou zijn. Omdat alle geïnterviewde personen aan dezelfde hogeschool werkzaam zijn, kan het beeld dat hier geschetst wordt enigszins vertekend zijn. Toch geeft het onderzoek op zijn minst een informatief beeld van de kijk op het vakgebied van binnenuit.

Ter illustratie zijn in dit artikel *letterlijke quotes* van de geïnterviewden gebruikt (respondentnummer staat tussen [haakjes]).

De legitimering

Naar aanleiding van vragen over de legitimering van het vakgebied gaven de meeste respondenten aan het bewegingsonderwijs niet zozeer als belangrijker of minder belangrijk te zien dan andere vakken, maar als een ander type vak in vergelijking met de meer cognitieve vakken. Het bewegingsonderwijs biedt een type leren dat andere vakken niet bieden en is daarom onmisbaar. Een van de geïnterviewden zei: *Leren gaat niet alleen over denken, maar juist voor mij ook [over] doen, dus motorisch leren.* [6]

De aandacht die er binnen het bewegingsonderwijs is voor fysieke activiteiten geeft de meerwaarde van het bewegingsonderwijs ten opzichte van andere vakken aan. Het leert kinderen om te gaan met hun lijf, zich uit te drukken door middel van bewegen. Dat is van fundamenteel belang voor mensen: *Wij doen en drukken ons uit, alles bewegend.* [8]

Hoewel het oplossen van maatschappelijke problemen niet als primaire legitimering werd gezien, zou er volgens een aantal geïnterviewden wel aansluiting gezocht kunnen worden bij relevante maatschappelijke discussies: ...daar waar gezondheid een rol speelt bij het *bewegingsonderwijs, is het in feite 'not done'*. Terwijl we in een samenleving zitten met ongezonde kinderen en ongezonde handelingspraktijken. [...] En dan moet je bewegen anders gaan ordenen, dan moet je niet bewegingsonderwijs gaan geven op de standaard *bewegingsonderwijsmethode, maar dan moet je daar ook weer aansluiten bij de gezondheidsproblematiek.* [5]

Ik denk dat straks de meerwaarde en de legitimering van je vak ook voor een groot deel zal komen te liggen in bewegen, fitheid, gezondheid, terugdringen van overgewicht en bewegingsarmoede, maar ook gedragsproblematiek. [4]

...kunnen we niet die andere invloeden van buiten proberen te positi-

Aanpassen aan de omstandigheden

oneren binnen onze opvatting? Zowel gezondheid als de sportcultuur, kunnen we niet kijken om daar ook een plek voor in te ruimen? [6]

Doelen van het bewegingsonderwijs

De meeste docenten(opleiders) waren het er over eens dat het intrinsieke doel van het bewegingsonderwijs, het verbeteren van motorische vaardigheden, het belangrijkste doel is. Een van de geïnterviewden verwoordde dit als volgt: *Ik denk dat in eerste instantie bewegingsdoelen, dus leren beter bewegen, dat dat het voornaamste doel is dat wij hanteren.* [7]

Wanneer kinderen vooruitgang ervaren in hun eigen kunnen, zo veronderstellen de geïnterviewden, zullen zij ook meer plezier ervaren in het bewegen. Juist dat plezier wordt ook door veel docenten gezien als een doel of als een effect van goed bewegingsonderwijs.

Een ander doel dat gerelateerd is aan de inhoud van het vak is het introduceren van kinderen in de bewegingscultuur. De meeste docenten gaven aan dat activiteiten zo gekozen moeten worden dat er aansluiting gevonden wordt bij realistische handelingen, zodat kinderen weten wat de contexten zijn waarin bewegen plaatsvindt: *Ik zou altijd kiezen voor activiteiten uit de bewegingscultuur. [...] Het gaat om bewegingsontwikkeling van een leerling en dat doen we aan de hand van activiteiten uit de bewegingscultuur zodat ze daar tegelijk ook op een kritische manier op voorbereid worden.* [8]

Een klein aantal geïnterviewden gaf aan dat ook het opvoeden van kinderen onderdeel is van het vak. Vaak wordt daarbij gerefereerd aan de unieke gelegenheid om kinderen te leren samenwerken en samen problemen te laten oplossen: *In eerste instantie stel je bewegingsdoelen, maar voor mij gaat het vak wel verder dan dat. Je bent ook pedagoog, naast dat je je vak geeft, gaat het ook over opvoeden. Een deel daarvan is ook dat mensen goed met elkaar kunnen samenwerken. Als je vak zich daar goed voor leent, vind ik het niet*

verkeerd om ook op dat gebied [...] wel wat doelen te stellen, hoewel ik ze niet in een vakwerkplan of zoiets heb staan. [3]

Vaardigheden van de docent bewegingsonderwijs

De docenten(opleiders) die meewerkten aan dit onderzoek vonden dat docenten bewegingsonderwijs vooral moeten kunnen organiseren. Die organisatorische vaardigheden kunnen volgens hen worden opgedeeld in drie competenties; kennis van de activiteiten, het arrangeren van lessen en de vaardigheid om lessen aan te kunnen passen aan de omstandigheden en het niveau van verschillende leerlingen. Vooral die laatste vaardigheid zagen zij als een onderscheidende competentie die een docent bewegingsonderwijs zou moeten hebben. Deze aanpak is erg belangrijk omdat kinderen in klassen worden ingedeeld op basis van hun prestaties bij de 'cognitieve' vakken, waardoor het niveau tijdens de gymles erg uiteen kan lopen: *Je zou kunnen zeggen binnen bewegingsonderwijs heb je op bewegingsniveau lbo-kinderen, dus het laagste vmbo, tot en met gymnasium. Je hebt kinderen die vallen bijna over de deurdrempel en je hebt topsporters in je klas.* [4]

Om in staat te zijn de lessen en arrangementen goed aan te kunnen passen op de vaardigheden en omstandigheden, moet een docent goede kennis van de activiteiten hebben. Een docent moet dus goed weten hoe hij of zij met subtiel wijzigingen een activiteit makkelijker of moeilijker kan maken:

Hij moet kennis hebben van methodische principes van opbouw en volgorde, wat is makkelijker en wat is moeilijker. Als je iets ingewikkelds aan iemand wilt leren, hoe kun je dan het best beginnen? Als het niet gaat, hoe kun je het dan vereenvoudigen? Waar moet je in het begin veel nadruk op leggen, en waar later? Dus uiteindelijk moet je heel veel kennis hebben over het leren van bewegingen. [10]

Hierbij moet de docent ook oog hebben voor de inbreng van de leerlingen zelf: *...een benadering voor lesgeven, die wij ontwerpend lesgeven noemen, waarin je zegt dat bewegingssituaties waarmee* >>

Contact:

i.m.van.hilvoorde@vu.nl

kinderen aan de slag gaan, die liggen niet vast, maar die pas je aan aan wat zij meebrengen. [...]Dat je merkt wat hen fascineert en waardoor ze uitgedaagd worden. [8]

Een goede docent is ook in staat om goed te observeren, om gedrag van kinderen te kunnen bijsturen. ...een leraar lichamelijke opvoeding moet gewoon heel goed [...] leren kijken naar kinderen, naar het bewegingsgedrag en sowieso het gedrag van kinderen in de les [...] en daar inderdaad interventies in plegen en denken, ja ik moet dit toch even anders doen. Ik moet die bepaalde leerling even aanspreken op zijn gedrag of ik moet het arrangement anders maken. Hij moet gewoon heel goed leren kijken naar de kinderen. [7]

Goede observatie is ook onontbeerlijk om leerlingen te kunnen beoordelen. De meeste docenten zijn het er over eens dat dit niet alleen gaat over het uitvoeren van een beweging volgens een bepaalde standaard. Door goed te kijken naar het gedrag en de bewegingen van kinderen kan een leerling beoordeeld worden op het verbeteren van zijn of haar eigen vaardigheden: *Mijn doel is heel eenduidig, die gaat over het inzicht geven in eigen kunnen. Dus beoordelen is niet voor mij, maar voor het kind, de leerling, de student om inzicht te geven in eigen kunnen en inzicht betekent hoe sta ik er nu voor, maar ook hoe heb ik me ontwikkeld. [6]*

Wat hebben we aan onderzoek?

In het buitenland zijn opleidingen tot docent in het bewegingsonderwijs vaak verbonden aan universitaire opleidingen. Hierdoor is er meer wetenschappelijk onderzoek dat zich richt op het vakgebied. De meeste respondenten gaven aan de wetenschappelijke inslag van het vakgebied in Nederland te missen. Nieuwe initiatieven (o.a. vanuit de lectoraten) zouden ervoor kunnen zorgen dat de ruimte die er nu nog lijkt te bestaan tussen het wetenschappelijk onderzoek en de waarde-

volle praktijkkennis kleiner wordt. Die toenadering zou echter zowel vanuit de wetenschap als vanuit het vakgebied moeten plaatsvinden, aldus enkele geïnterviewden: *Daarin denk ik dat de wetenschap goed moet denken aan de vragen uit de praktijk. Maatschappelijke en wetenschappelijke trends vertalen naar het bewegingsonderwijs. [2] Heel veel kennis zit er hier, maar wetenschappers zijn nooit naar ons toe gekomen om dat te inventariseren en dat in kaart te brengen. Dat wetenschappers in een moeilijke praktijk meedraaien en dat de 'tested knowledge' [...] geordend wordt. Daarin kan de wetenschap systematiseren samen met de docent en zo kunnen ze samen tot nieuwe kennis komen die niet ver van de praktijk is, waar gymleraren echt iets aan hebben. [...] Ik vind dat gymleraren verplicht moet worden om hun horizon te verbreden, zodat wetenschap binnen hun kennisruimte komt. Het gaat van twee kanten. [9]*

Praktijkonderzoek zou in de ogen van de meeste ondervraagden dan ook een toevoeging kunnen zijn bij het onderbouwen van het vak, het stellen van doelen en het inzichtelijk maken van competenties van docenten: *Het helpt ook om de keuzes die we maken niet op basis van toevalligheden te laten gebeuren, maar op basis van 'het heeft effect'. [...] Als we een aantal van die pijlers boven water kunnen krijgen waarop we ons vak kunnen neerzetten, ik geloof dat dat wel helpt. [6]*

Conclusie

Uit de gevoerde interviews is op te maken dat docenten(opleiders) de eigenheid van het vak ('beter leren bewegen') beschouwen als primaire legitimering van het bewegingsonderwijs. Zij vermoeden dat instrumentele argumenten wel een steeds sterkere rol gaan spelen en sluiten niet uit dat deze discrepantie zou kunnen leiden tot frictie, ontevredenheid en demotivatie. Ook docenten bewegingsonderwijs hebben te maken met de (niet zelden naïeve en opportunistische) roep om 'evidence based practice'. Doelen die misschien minder goed meetbaar zijn, zoals beter leren bewegen en plezier in bewegen, leggen het dan al snel af tegen gemakkelijk meetbare constructen, zoals de BMI en bepaalde 'doses' beweging. Zoals Gert Biesta het verwoordt in *Good education in an age of measurement* (2010): Er is een groeiende tendens in het onderwijs om te waarderen wat we kunnen meten, in plaats van goed te meten wat we waarderen. Praktijkgericht onderzoek op wetenschappelijke basis kan in de ogen van de meeste van deze professionals bijdragen aan de onderbouwing van het vak, zodat kennis die de meeste docenten hebben en gebruiken, ondersteund kan worden met 'bewijs' ('evidence informed practice'). Voor de wetenschap blijft het van belang om rekening te houden met het gegeven dat een pedagogisch betekenisvolle context (zoals het bewegingsonderwijs) nooit geheel te reduceren is tot wetenschappelijke kennis. Of, in de woorden van een van de geïnterviewden: *Ik ben ook een groot aanhanger van de kunst van het niet weten. Daar waar je het weer durft los te laten. En dan zegt een wetenschapper meestal dat er een vervolgonderzoek nodig is. Ik denk dan: zeg nou gewoon eerlijk dat we het niet weten, zeg dat je een heel leuk stukje gevonden hebt. [11]*

Over de auteurs

Dit artikel is gebaseerd op een deel van het afstudeeronderzoek van Meyke Vergouwen en Marc Gosselink voor de Master Bewegingswetenschappen (VU, Amsterdam). Een ander deel (een experimenteel onderzoek naar kijkgedrag van docenten) zal elders worden gepubliceerd. Ivo van Hilvoorde en Niek Pot (Lectoraat Bewegen, School en Sport, Windesheim; Faculteit der Bewegingswetenschappen, VU) hebben dit onderzoek begeleid. ◀

Nascholen is belangrijk